

помноженная на массовую информатизацию социума и формирует в конечном итоге сумму мировоззренческих ориентиров, оказывающих влияние на гражданскую позицию молодых людей.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Баева Л. В. Ценности изменяющегося мира: экзистенциальная аксиология истории [монография] / Людмила Владимировна Баева. — Астрахань: ИД «Астраханский университет», 2004. — 277 с.
2. Влияние через социальные сети; [под общ. ред. Е. Г. Алексеевой] . — М.: Фонд «ФОКУС-МЕДИА», 2010. — 200 с.
3. Ильин А. Н. Наше потребительское настоящее [монография] / Алексей Николаевич Ильин. — Омск: Изд-во ОмГПУ, 2016. — 332 с.
4. Костина А. В. Массовая культура как феномен постиндустриального общества / Анна Владимировна Костина. Изд. стереотип. — М.: Книжный дом «Либроком», 2013. — 352 с.
5. Сол Д. Р. Ублюдки Вольтера. Диктатура разума на Западе / Джон Ролстон Сол; [Пер. с англ. А. Н. Сайдашева] . — М.: АСТ Астрель, 2007. — 895 с.
6. Социология молодежи: Учебник; [под ред. проф. В. Т. Лисовского]. — СПб.: Изд-во С.-Петербургского университета, 1996. — 460 с.
7. Фромм Э. Бегство от свободы. Человек для себя / Эрих Фромм. — М.: АСТ : АСТ МОСКВА, 2006. — 571 с.

Лопуга Ореста Іванівна – кандидат філософських наук, доцент кафедри культурології факультету історії і філософії Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова

УДК:004.738.5+130.2:130.123.4+177

ВПЛИВ ІНТЕРНЕТУ ТА МАСОВОЇ КУЛЬТУРИ НА РОЗВИТОК ДУХОВНО-МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ СУСПІЛЬСТВА

В статті розглядається основні аспекти впливу інтернету і масової культури на розвиток духовно-моральних цінностей людини і суспільства.

Ключові слова: віртуальний світ, масова культура, молодь, суспільство.

ВЛИЯНИЕ ИНТЕРНЕТА И МАССОВОЙ КУЛЬТУРЫ НА РАЗВИТИЕ ДУХОВНО-ПРАВСТВЕННЫХ ЦЕННОСТЕЙ ОБЩЕСТВА

В статье рассматриваются основные аспекты влияния интернета и массовой культуры на развитие духовно-нравственных ценностей человека и общества.

Ключевые слова: виртуальный мир, массовая культура, молодежь, общество.

INTERVIEW OF INTERNET AND MASS CULTURE FOR DEVELOPMENT SPIRITUAL MORAL VALUES OF SOCIETY

The article deals with the main aspects of the influence of the Internet and mass culture on the development of the spiritual and moral values of man and society.

Key words: virtual world, mass culture, youth, society.

Постмодерн – це такий стан розвитку суспільства, коли соціальна система завершила свій перехід від статичності до динаміки, що принципово змінює роль людини в суспільстві. Постмодерн змінив життя людини, яке пов'язане насамперед із прагненням до особистого самоствердження, до самоорганізації. Людина стала самоцінністю, не подібною до інших. І ця інаковість часто проявляється не лише у прагненні до самореалізації, а й у запереченні норм,

традицій, не визнанні авторитетів, байдужості до державних і суспільних інтересів, протесті проти традицій, бажанні до особистого збагачення. Проте основне у цінностях постмодерну – це свобода у всьому, а справжня свобода неможлива без відповідальності за себе, за вибір власного шляху.

Постмодерні ціннісні орієнтири дуже добре проявляються у мотивах та способах самореалізації людини. Знаходячись у пошуках нової духовності, нових моральних засад власного життя молодь по суті апріорі прирікає себе на невдачі, коли відмовляється визнати дух структуроформуючим «ядром» людини, що виводить її за межі матеріального буття, і на цій основі відмовляється від абсолютних цінностей. Це тупиковий шлях, тому що життєздатне покоління молоді епохи постмодерну, з одного боку, визначається традиційними духовно-моральними цінностями, а з іншого – адекватною відповіддю особистості на нові вимоги як соціальної модернізації в країні, так і того майбутнього стану всього постіндустріального суспільства, згідно з яким молодому поколінню необхідно створювати новий світ духовних цінностей. Духовна культура постмодерну, яка сприймається людиною у масово-культурному вигляді як позбавлена традиційних цінностей колективізму, альтруїзму, прагнення до високих ідеалів, виявляється неадекватною запитам постмодерного суспільства, зорієнтованого на ноосферну свідомість.

Таким чином, у маніфестованій масовою культурою постмодерну позиції протиставлення себе різноманітним соціокультурним деструкціям морально-духовного характеру по суті немає індивідуальної позиції. Між тим сама соціалізація молодої людини тільки тоді відзначається стабільним духовним зростанням, коли орієнтується на власний духовний світ з екстраполяцією його цінностей на духовні потреби суспільства. При цьому одним з головних постулатів культури постмодерну є наявність можливості соціалізації особистості через різноманіття культурних форм, що є соціокультурною основою вільного саморозвитку людини.

Характеризуючи причини невідповідності духовної культури вітчизняного «покоління постмодерну» високим духовним цінностям, пріоритетам та ідеалам постмодерної культури, вітчизняні дослідники вказують на взаємозалежність ідеалів молоді та характеристик соціального простору сучасної України. Загалом дослідження вітчизняних авторів свідчать про вкрай несприятливий духовно-культурний рівень передусім інформаційного, медійного простору, у якому здійснюється процес соціалізації підростаючого покоління в Україні. Як вказує К. Гайдукевич, «радіо- й телепростір країни, розраховані на молодіжну аудиторію, обмежуються одноманітною низькопробною тематикою та художньою продукцією, що пропагує спиртні напої, еротику, розпусту, насильство, використовуючи емоційні можливості мистецтва для нав'язування стилю поведінки, що втілює всі вади суспільства споживання» [1, с. 8].

Це відіграє головну роль у формуванні духовної культури молоді, оскільки сьогодні процес соціалізації молоді здійснюється передусім під впливом мас-медіа. Телебачення, радіо, преса, Інтернет транслиують у молодіжну аудиторію потік низькопробної продукції, що нав'язує негативні цінності та соціальні девіації (нетрудовий спосіб життя, насильство, злочинність, проституцію, наркоманію, сексуальну розбещеність).

Відтак для розуміння специфіки духовної культури молоді необхідно зрозуміти її у контексті того змістовного середовища – культури постмодерну – у якому вона формується і розвивається. Головне тут у тому, що культурний плюралізм, який вплинув на культуру 21 століття, стер грані між елітарною і масовою культурою. Особливістю постмодерну є відмова від бінарності, від елітарності. Всі елементи культурного простору самоцінні і рівнозначні, всі вони органічно доповнюють один одного. Епоху постмодерну особливо яскраво відображає теорія культури Й. Хейзінга, де культура сприймається як гра, і відповідно соціокультурні процеси носять перформативний характер. Дослідниця Е. Є. Платонова говорить, що весь сучасний світ задіяний у гру: «Постмодернізм – це культура гри, яка відкрито признається в тому, що текст не відображає реальність, а творить нову реальність, вірніше багато

реальностей, часто не залежних одна від одної...Єдиної реальності просто немає: є різні віртуальні реальності. Тому постмодерн розквітнув в епоху персональних комп'ютерів, масового відео, Інтернету» [2, сс. 266, 276]. Так, гра стала головною в нашому житті і в культурі. Все перетворилося на гру: бізнес, комерція, політика і навіть відносини між людьми. Ігрові автомати, розважальні шоу, комп'ютерні розваги тощо стали домінуючими атрибутами нашої культури. Ігрова трансформація відбулася і з усіма соціокультурними феноменами епохи модерну, які, звичайно ж, не зникли, а влилися в культуру нашої епохи, забезпечуючи спадковість культур та цінностей.

Одним із значних факторів постмодерну є Інтернет, який став культурною моделлю нашого суспільства. Він дав змогу самоудосконалюватися людині за допомогою спілкування (листування, пошук партнера, друга і т. д.), отримувати та передавати найрізноманітнішу інформацію, а також обмінюватися культурними цінностями народів. Бінарність його функції для розвитку духовної культури молоді полягає в тому, що він як допомагає збагатити людину інформацією, так і перетворити життя в гру, зробити з людини «гравця» життя, де людина втрачає реальність буття, що пов'язано з віртуальною реальністю. І настільки захопившись цією «грою», живучи у віртуальному світі, людині потім важко сприйняти реальне життя, як таке, бо в ньому не має простих та складних рівнів, а також не можна повернути все з початку, або прочитати напис, що залишилось ще 5 чи 10 життів. Отже, людина робить свою реальність такою, яку вона хоче, де здійснюються всі її бажання. Молодь у віртуальній реальності сприймає світ як ігрове поле, де безліч симулякрів дають змогу відчувати свободу, і це вирішальним чином впливає на її духовну культуру.

Віртуальна реальність – це ще одна атрибутивна ознака постмодерну як соціокультурного феномену і середовища формування духовної культури молоді. За допомогою неї людина здобула свободу у всьому, але одночасно набула небаченого розмаху загроза для підростаючого покоління стати рабами віртуального простору. «На сьогоднішній момент ми маємо говорити про виникнення цілої субкультури, яка складається із шанувальників комп'ютерів. Їх називають «кібернетичними панками». Єдина ціль їх існування полягає в тому, щоб перебувати в своїй електронній віртуальній реальності. По суті людини вже не залишається – залишаються лише спалахуючі електронні імпульси, які видаються нейронами» [3, с. 82]. Багато молодих людей зараз годинами проводять свій час у віртуальному світі. Так, це дозволяє відійти від проблем, розважитись, але часто людина настільки занурюється у віртуальний світ, що це породжує ряд комплексів, їй тяжко знаходитись в реальному світі, спілкуватися з оточуючими, однолітками і в свою чергу впливає на її розвиток як особистості. Молода людина, граючи у комп'ютерну гру, робить те, що їй забороняється робити в реальному світі. Реальні почуття та емоції відходять на другий план, вона перестає відчувати біль, страх. Вчинки, за які в реальному житті треба нести відповідальність – в комп'ютерній грі залишаються безвідповідальними. Це формує стереотипи безкарності і всездозволеності, що має негативний вплив на становлення молодого людини як особистості. І не слід допускати, щоб її цінності формували комп'ютерні ігри, де репрезентуються жорстокість та насильство.

Найбільше значення у визначенні соціокультурного середовища епохи постмодерну як середовища становлення та буття підростаючого покоління відіграє масова культура, яка стала панівною в суспільстві і не має життєздатної альтернативи. Вона легко сприймається, не потребує визначеного пізнання, молодій людині не потрібно замислюватись, щоб її сприйняти. Людина масової культури задовольняє свої потреби, бо їй подають те, що саме вона хоче бачити, непомітно формуючи це бажання. Молодь сприймає цю культуру тому, що в основному хоче розважитися, відпочити, «розслабитися», мова йде про своєрідне споживання культури, а не про естетичні смаки і творчість. Молодь, під впливом масової культури деградує, привчається жити за законами штучного світу, який вона бачить із екранів телевізора, комп'ютера, читає з газет, журналів, бульварних романів. Сьогодні думки О. Шпенглера, Х. Ортеги-і-Гассета, П. Сорокіна та інших мислителів про негативні наслідки з

боку масової культури для духовного світу людини, на жаль, підтверджуються. В. А. Кутирьов називає її текстурою: «це «культура» штучного світу, постісторичної, технологічної людини. Якщо із культури ідуть почуття, дух, душа і вона спирається тільки на глузд, інтелект, вона являється текстурою. Постмодернізм як час і історичний етап, текстура як спосіб буття в ньому є прояв глобальної кризи культури»[4, сс. 54, 59].

Сучасне українське суспільство також затопила ця техногенна культура. Мистецтво масової культури виховує молодь, маніпулює її свідомістю та смаками, воно перетворилося мовби в імідж і подається на вимогу споживача, бо масова культура являється як продуктом так і товаром. Моральні закони стали ігноруватися, життя сприймається за правилами, шаблонами, ЗМІ, які скоро змінюються. У суспільстві виникає потреба в еталоні, моделі ідентифікації. Постмодернізм приніс разом із масовою культурою культ наслідування. Сучасна людина наслідує артистам, співакам, улюбленим героям телепередач, і навіть політичним лідерам і т.д., запозичує їх думки, манеру поведінки, і все це наслідування стає стилем її життя. Найбільше це стосується молоді, яка із цим втрачає свою індивідуальність. Слідуючи за своїми кумирами та ідолами молоді люди переймають стиль одягу, манеру поведінки, мову тощо і тим самим гублять свою сутність, самоцінність. Уніфікація масової культури робить людину збіднілою в культурному плані. А із ЗМІ, які сприяють розвитку масової культури, молодь вчиться жити за законами і стандартами, які найчастіше пройняті показом жорстокості, вбивств, насильства і це впливає на формування молодого людини, вона це сприймає і намагається повторити. Звідси створення серед молоді різноманітних угруповань з різними напрямками, які виражають свою індивідуальність, які порушують межі моральної норми і правового закону. Бійки між підлітками, які стають масовими видовищами, де репрезентується сила, жорстокість, злість, ненависть. Частіше зараз ми зустрічаємо розправи між підлітками, які закінчуються побоями, лікарняним ліжком і психологічною травмою. Частіше зараз ми зустрічаємо на лаві підсудних молодих людей, які скоїли жорстокі злочини, вбивства.

Масова культура епохи постмодерну йде по суті всупереч його основним настановам відносно пріоритетності індивідуальної самореалізації кожної людини. Вона замінює сприйняття людини як індивідуальності, вона ідентифікується з суспільством, уподібнюється даними стереотипами, які диктує мода, яка дуже мінлива. Мода стала головним атрибутом життя сучасної людини, а основному молоді, «...в сучасному світі важливе місце приділяється формі, стилю і груповій ідентичності, постмодерністичне суспільство вкрай стурбоване тим, що в моді, а що ні. Сенс життя крутиться біля «іміджу» [5, с. 85]. Г. Маркузе вводить термін «одновимірною людиною», яка стає домінуючою в суспільстві зараз і тільки задовольняє свої матеріальні потреби. Це відхід людини від духовного, закономірного. «Люди пізнають себе в оточуючих їх предметах споживання, знаходять свою душу в своєму автомобілі, стереосистемі, квартирі з різними рівнями, кухонному обладнанні. Сам механізм, який прив'язує індивіда до суспільства, змінився, і суспільний контроль тепер коріниться в нових потребах, які виробляє суспільство» [6, с.12]. Так формується споживацтво, культ речей за всяку ціну, матеріальні потреби на першому плані, а моральні цінності не виносяться як головні.

Саме споживацтво стає нормою життя сучасної молоді. З. Бауман називає наше суспільство – суспільством споживання і пише, що «спосіб, який сьогодні суспільство формує своїх членів, диктується в першу чергу обов'язком грати роль споживачів. Нормою, яку наше суспільство внушає своїм членам, являється здатність і бажання грати цю роль» [7, с. 116]. Молодь прагне задовольнити свої потреби: модний одяг, дорогий мобільний телефон, автомобіль, престижний університет, високооплачувана робота. Для цього вона не прагне до духовного, морального. Для неї всі засоби хороші і навіть аморальні. Споживацтво стало основним критерієм соціального життя і виживанням в суспільстві. Сучасна молодь живе одним днем. Головною ціллю для неї є професійний і фінансовий успіх, гонитва за лідерством. Заради нього сучасна людина готова поступитися любимими принципами. Отже, кардинальні зміни, які пройшли в світосприйнятті сучасної людини, а особливо молоді направлені в першу

чергу на те, що мірилом буття є не тільки духовно-культурні сторони життя, але і матеріальні, які відіграють велику роль як в соціальному, так і в політичному і економічному житті. Якщо в модернізмі духовне було пріоритетним і зовсім матеріальне не вписувалось в систему цінностей, то тепер матеріальні цінності вписалися в екзистенційні контексти життєвого світу людини, вони постають головним інструментом досягнення цілей. Сукупність як духовного так і матеріального можна вважати одним із основних критеріїв існування людини в соціумі постмодерну.

Сучасний інформаційний простір як простір соціалізації молоді наповнений образами та темами, що знаходяться за межами не лише моралі, а й права, що створює для молоді духовно-моральний вакуум, по суті відсутність високодуховної альтернативи власного розвитку. Діяльність суб'єктів сучасного медійно-інформаційного простору знищує моральний, духовний, значною мірою і інтелектуальний потенціал молодого покоління, до мінімуму опускаючи рівень його духовної культури.

Криміналізація значною мірою відбувається внаслідок привабливості для молоді альтернативності цінностей та агресивності життєвого стилю, що відповідає таким характерним рисам молодіжної культури як категоричність максималізм, неприйняття нормативно-регламентованої повсякденності тощо.

Відбувається кримінальна деформація свідомості молоді, яка проявляється в криміналізації побуту, мови, культури молодих людей. Результат криміналізації молодіжної культури – не лише зростання числа злочинів та девіацій. Мова йде в першу чергу про форму аномії, коли для підростаючого покоління зникає сама можливість розрізнення соціально позитивної й соціально негативної поведінки. Результат можна побачити у повсякденному побуті у вигляді зростання агресії молоді у всіх сферах відносин: вандалізм стосовно навколишнього середовища, презирство до слабших (дітей, людей похилого віку, інвалідів), жорстокість до інших людей, навіть своїх батьків та рідних. Це наочно показує прямий зв'язок криміналізації молодіжної культури з загальним процесом дегуманізації духовної культури підростаючого покоління, що відбувається під впливом мас-медіа.

Не викликає сумніву те, що в сучасному українському суспільстві запанувала масова культура, наша молодь росте, і формується на ній. І головне завдання суспільства полягає у тому, щоб не тільки вона стала головним фактором соціалізації підростаючого покоління, щоб крім цієї масовості молодь торкалась і до найціннішої грані культури – високої, яка відображає істинні сенси епохи постмодерну і дає змогу молодій людині розкритися як особистості, формувати естетичні смаки, знайти своє місце в соціумі, розкрити свій багатий духовний світ. Вихід за межі масової культури при формуванні простору соціалізації молоді є по суті критерієм відповідальності суспільства і кожної людини за визначення майбутнього нашої країни і всієї цивілізації.

А це означає, що і до тих факторів постмодерної культури, які сьогодні негативно впливають на молодь, потрібно віднестися як до закономірних складових буттєвого середовища, на які потрібно впливати з метою їх позитивної трансформації з погляду завдань формування високих духовних цінностей підростаючого покоління. І тому слушною є думка Ю. Хабермаса про те, що: «... мас-медіа і інші суспільні системи, які гуманітарії розцінюють як небезпечні монстри, насправді є такими продуктами людської праці, із якими потрібно не воювати, а жити в мирі і турботливо доглядати за ними, слідкуючи при цьому, щоб вони не використовувались в якості зброї пригнічення людини» [8, с. 369].

Культура постмодерну потребує прискорення, швидкої зміни життєвих подій, руху, це потяг до чогось нового. І тому основними сферами буття сучасної молоді стають, наприклад, індустрія моди, спорт, розважальні та екстремальні ігри. «Всі ми поволі чи ні, свідомо чи несвідомо знаходимося в русі. Ми рухаємося, навіть коли фізично залишаємося на місці: нерухомість просто неможлива в постійно мінливому світі. Свобода тепер означає перш за все свободу вибору, а вибір явно здобув просторове вимірювання» [9, с. 170].

Дійсно, старше покоління в основному не здатне сприймати і переварити стільки

інформації скільки теперішня молодь. Інтернет, комп'ютерні ігри, телебачення, мобільні телефони і т. д. створили інформаційний бум. Через них постійно здобувається інформація, яка переосмислюється. Людину постмодернізму інтересує незнане, вона в пошуках новизни. Постмодернізм формує і нове відношення до людського тіла, воно розглядається в новому ракурсі. Стали популярними технологія «body building», культуристика, пластична хірургія, які змінюють фігуру тіла людини, колір очей, шкіри і навіть стать. Тіло корегується як людина того сама хоче. У сучасну епоху із розповсюдженням нових інформаційних технологій, основним стала свобода вибору у всьому, мобільність, рух. Безумовно, ця свобода особистості, як говорить дослідник В. А. Стрижко, часто обертається для суспільства апологією хаосу, безвідповідальності, вакханалією, що несе загрози збереженню цілісності і життєстійкості земній цивілізації [10, с. 29]. Проте при цьому слід мати на увазі, що, власне, хаос у динамічному суспільстві є одним з проявів його креативних здатностей, і від суспільства лише вимагається його ефективне використання для свого постійного оновлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гайдукевич К. А. Морально-естетичні цінності в духовній культурі сучасної української молоді сім'ї: автореф. дис... канд. культурології: 26.00.01 / К. А. Гайдукевич ; Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. – К., 2011. – 19 с.
2. Платонова Э. Е. Конспект лекций по культурологии / Э. Е. Платонова. – М.: Айрис – пресс, 2003. – 304 с.
3. Вейз Д. Э. Времена постмодернизма. Христианский взгляд на современную мысль и культуру / Д. Э. Вейз. – Фонд «Лютеранское наследие» World Wide Printing, 2002. – 240 с.
4. Кутырев В. А. Культура и технология: борьба миров. В. А. Кутырев. – М.: Прогресс-Традиция, 2001. – 240с.
5. Вейз Д. Э. Там же.
6. Маркузе Г. Одномерный человек / Г. Маркузе. – М: «REFL-book», 1994. – 368 с.
7. Бауман З. Глобализация. Последствия для человека и общества / З. Бауман. – М.: Издательство «Весь Мир», 2004. – 188 с.
8. Хабермас Ю. Моральное сознание и коммуникативное действие / Ю. Хабермас. – Санкт-Петербург: «Наука», 2000. – 379 с.
9. Бауман З. Там же.
10. Стрижко В. А. Общеисторический кризис как определяющая характеристика современной эпохи. Необходимость философской рефлексии. // Культура, философия, образование в стратегиях XXI века. Научное издание. – Харьков: Изд. ХНЭУ, 2006. – 260с.

Маді Галина Іванівна – здобувач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

УДК:141.7:316.3

ОСНОВНІ ПІДХОДИ В ДОСЛІДЖЕННІ МАРГІНАЛЬНОСТІ: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ

Вроботі розглядається історичне виникнення поняття маргінальності. Аналізується його розвиток, зміни з часом і його кореляція з сучасною соціокультурною ситуацією. Сучасна соціокультурна ситуація, зокрема становлення інформаційного суспільства, актуалізує подальше вивчення маргінальності як соціального явища.

Ключові слова: маргінальність, маргінальний статус, маргінальна ситуація, маргіналізація суспільства.